

Wprowadzenie

Introduction

W XXI wieku, naznaczonym dynamicznym rozwojem technologicznym, dominacją kultury wizualnej, a także eskalacją różnego rodzaju mediów, rodzina staje przed koniecznością odnalezienia się w nowej rzeczywistości. Z jednej strony można byłoby ulec wrażeniu, iż w dobie cyfryzacji, przenoszenia życia do cyberprzestrzeni nie pozostało już zbyt wiele miejsca na kultywowanie rodzinnych tradycji, podjęcie starań o utrzymanie trwałości relacji, czy też wychowywanie młodego pokolenia w duchu niegdyś powszechnie uznanych wartości. Z tej perspektywy możemy nowoczesne trendy postrzegać jako wachlarz zagrożeń, na jakie narażona jest rodzina. Z drugiej jednak strony te same czynniki stwarzają nowe możliwości, które nadają się do zaadaptowania i przekucia na nową jakość funkcjonowania terażniejszej rodziny. Współcześni badacze odkrywają ten potencjał, podejmują próby diagnozy i analizują nowe możliwości eksploracyjne. W końcu nie można również zapomnieć o powszechności mediów, kreujących pewne wyobrażenie rodziny, które w efekcie nierzadko staje się wytyczną, wzorem do naśladowania. Ich odkodowanie, obnażenie z manipulacji również stanowi wyzwanie dla rodziny XXI wieku.

W kolejnym – ósmym już – tomie czasopisma „Wychowanie w Rodzinie” badacze podjęli próbę analizy współczesnych warunków funkcjonowania rodziny, wskazując zarówno na nowe możliwości, jak i na zagrożenia przed którymi musi ona stanąć. Już w podtytule tomu – *Rodzina w mediach i praktyce pedagogicznej* – otrzymujemy zapowiedź pewnego dualizmu. Niniejszy wolumin można by podzielić na dwie części: pierwszą – poświęconą obecności rodziny w różnorodnych formach przekazu, jak fotografia, film, serial, poezja, czasopismo czy też hipertekst oraz drugą, w której uwaga skupiona została na sposobach radzenia sobie z trudnościami i wyzwaniami, przed jakimi staje ona współcześnie, na jej wsparciu przez odpowiednie instytucje: przedszkola, szkoły, poradnie, ale również na strategiach przyjmowanych przez rodziców czy dzieci. Jednakże kluczem doboru tekstów jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: w jakich obszarach funkcjonuje terażniejsza rodzina.

Tom podzielony został na pięć merytorycznie wyodrębnionych rozdziałów, z których pierwszy wskazuje na obecność rodziny w bardzo powszechnej współcześnie fotografii, której korzenie jednak sięgają XIX wieku. J o l a n t a S z a b l i c k a - Ż a k w swoim artykule otwierającym rozważania nad rodziną w fotografii podkreśla ową historycznie zakorzoną potrzebę dokumentowania wizualnego rodziny, rozpoczynając swoje rozważania od utrwalania na portretach, poprzez pierwsze ilustracje dokonane za pomocą *camera obscura*, aż do

cyfrowego zapisywania obrazu. W jej rozważaniach dominuje idea utrwalania więzi, postulat dbałości o ów dokument, który funkcjonuje zarówno w kontekście historycznym, jak i współczesnym. Nieco inne podejście mają autorzy kolejnego tekstu, który zajęli się problematyką fotografii rodzinnej w genealogii, podejmując próbę interpretacji z dwóch perspektyw: badacza zaangażowanego, którego reprezentuje – Grzegorz Mendyka, poddający emocjonalnej analizie zdjęcia z *Kroniki Rodziny Ziemińskich z Krobi*, z której sam się wywodzi. Drugie podejście należy do badacza niezaangażowanego, reprezentowanego przez Ewę Jurczyk-Romanowską, wykorzystującą do analizy tego samego materiału badawczego metody zaczerpnięte z socjologii wizualnej. Zaprezentowany przez nich tekst jest zestawieniem i porównaniem dwóch niezależnych poglądów na ten sam zbiór fotografii. Odmienną perspektywę metodologiczną reprezentuje kolejny tekst, autorstwa Andrzeja Ładżyńskiego. Materiałem badawczym uczynił on przedstawienia rodziny na zdjęciach dostarczonych przez studentów, jednakże analiza przeprowadzona przez niego ma charakter ilościowy, a celem prowadzonych badań było wyszukanie w prezentowanych fotografiach treści mających charakter pedagogiczny. Zainteresowanie autora skupiło się na tym: „kto jest na tych fotografiach, w jakiej roli, w jakim kontekście, w jakiej interakcji, w jakim działaniu, a jakim otoczeniu”. Odmiennie podejście prezentuje autorka publikująca jako ostatnia w części pierwszej niniejszego tomu: Ewa Jurczyk-Romanowska, która dokonała jakościowej analizy fotografii przekazanych do badań przez matki, malując swoją interpretacją obraz dwóch zupełnie odmiennych mikroświatów macierzyństwa. Próbując na podstawie przekazanego zbioru stworzyć pewne definicje macierzyństwa poddała je również porównaniu z definicjami stworzonymi przez badane matki, analizując je pod kątem spójności słowa i obrazu.

Drugi rozdział poświęcony został rozważaniom na temat rodziny w przekazie filmowym i telewizyjnym. Również w tej części punktem wyjścia są rozważania retrospektywne: Agnieszka Gil swoimi rozważaniami objęła „rodzinę z bajki”, przedstawiając analizę modelu współczesnej rodziny na przykładzie tetralogii *Epoka Lodowcowa*. Podjęła ona próbę rekonstrukcji modelu rodziny zaproponowanego przez twórców omawianych animacji w zestawieniu z modelami tradycyjnym oraz współczesnym, jakie są obecne w literaturze przedmiotu. Autorka wskazuje, iż odbiorcą analizowanych animacji nie musi być wcale widz najmłodszy, pomimo iż przedmiotem analizy są bajki, które tradycyjnie kojarzone są z najmłodszym pokoleniem. Pewnym odwróceniem, ale i uzupełnieniem tych rozważań jest tekst Eweliny Piecuch, która zajęła się problematyką obrazu dziecka w polskich serialach telewizyjnych. W analizach osadzonych w paradygmacie interpretatywnym skupiła się ona na czterech serialach: *Klan*, *Plebania*, *Rodzinka.pl* oraz *Złotopolscy*, a jako kryteria interpretacji przyjęła funkcje rodziny związane wyraźnie z osobą dziecka: materialną, opiekuńczą, socjalizacyjno-wychowawczą oraz inkulturacyjną. Również

obrazem rodziny kreowanym w serialu zajął się Jacek Gulanowski, swoją uwagę jednakże skupił na serialach paradokumentalnych, inaczej określanych mianem fabularyzowanych dokumentów. W efekcie analizy odcinków seriali: *Dlaczego ja?*, *Pamiętniki z wakacji*, *Ukryta prawda* oraz *Trudne sprawy*, stworzył on schemat struktur narracyjnych, a także stypizował i opisał występujących w nich bohaterów.

Rozdział trzeci stanowi zbiór artykułów poświęconych wizerunkowi rodziny w różnych wariantach słowa pisanego, poczynając od poezji, a na hipertekście skończywszy. Rolą rodziny w twórczości poety i prozaika Jana Rybowicza zajęła się Paulina Litwicka, wskazując na obecne w jego dziełach wątki autobiograficzne, jak i mające cechy marzeń. Z kolei Mariola Szybalska-Taraszkiewicz poddaje analizie zawartość czasopisma „Viva!” i w oparciu o nią opisuje różne modele związków rodzinnych oraz panujących w nich relacji i standardów moralnych. Autorka stwierdza, iż przedstawiony w czasopiśmie wizerunek rodziny jest raczej negatywny, a istotne kwestie społeczne traktowane są bardzo powierzchownie. Rozdział trzeci, a zarazem część poświęconą mediom zamyka tekst Jolanty Jaworskiej, która skupiła się na więziach rodzinnych i umiejętnościach interpersonalnych w kontekście technologii komunikacyjnych. Autorka wskazuje, iż osoby z deficytami emocjonalnymi, mające swe źródło w nieprawidłowych więziach rodzinnych, są bardziej skłonne poszukiwać kontaktów i budować więzi poprzez Internet, które przez autorkę postrzegane są raczej w charakterze zagrożeń.

Rozdział czwarty stanowi obraz systemowy rodziny, który tworzą zarówno skład rodziny, zadania przez nią realizowane, jak i przejawiane strategie. W swoim artykule Leokadia Wiątrowska przedstawia niejednorodną pomoc rodzicielską dziecku z trudnościami w uczeniu się. Z kolei Halina Dmochowska zajęła się procesem wychowania małego dziecka. Autorka wskazuje na potrzebę znacznej modyfikacji funkcji przedszkola. Wspieranie dziecka uzdolnionego przez rodzinę i szkołę podejmuje w swoim artykule Anna Stasiak-Przybylska. Przytaczając teorie zdolności Czesława Nossala, Franza Monksa oraz Kurta Lewina, opisuje metody wspierania dziecka uzdolnionego. Zaprezentowany przez Mirosławę Nyczaj-Draż materiał pokazuje wartość, jaką rodzice z klasy średniej przypisują swoim dzieciom, ich dobremu wychowaniu i edukacji. Rozdział zamyka artykuł Urszuli Gałęskiej, przedstawiający role rodziny w wyborach edukacyjno-zawodowych młodzieży.

Ostatni rozdział, piąty, ukazuje działania praktyczne podejmowane przez rodzinę, które wynikają z dynamicznego, wzajemnego oddziaływania kulturowych, historycznych i społecznych wpływów. Społeczne wpływy zarówno wymuszają, jak i ograniczają działania praktyczne i zachowania rodziny. Wydaje się, że pomimo tej presji, wzory interakcji w konkretnych rodzinach zachowują swoją wyjątkowość. Ten stan rzeczy potwierdzają zamieszczone w rozdziale

opracowania. O rodzinie, jako międzypokoleniowej płaszczyźnie transmisji wartości, pisze Elżbieta Jezierska-Wiejak. Z kolei Justyna Truskolaska w swoim artykule podkreśla istotę wychowania przez pracę i do pracy w rodzinie. Na zagrożenia związane z dysfunkcyjnością rodziny wskazują Blahoslav Kraus, Krzysztof Zajdel oraz Dorota Kiełb-Grabarczyk. Rozdział zamyka opracowanie Grzegorza Godawy, poświęcone hospicyjnemu wsparciu zdrowego rodzeństwa terminalnie chorego dziecka.

Do immanentnych zadań współczesnej rodziny należy przypisać ustalenie i utrzymywanie stosownych granic, odpowiedzialność za poziom więzi emocjonalnych, sprzyjanie rozwojowi tożsamości osób tworzących rodzinę, czy też zapewnienie właściwego statusu w zakresie stworzenia warunków do życia i rozwoju.

Przekazując Czytelnikom kolejny tom „Wychowania w Rodzinie”, mamy nadzieję, że zawarte w nim artykuły będą stanowiły inspirację do pogłębionej refleksji o funkcjonowaniu współczesnej rodziny.

Leszek Albański

Ewa Jurczyk-Romanowska